

NOWY ZESPÓŁ W NARODOWYM INSTYTUCIE DZIEDZICTWA

Posted on 12 grudnia 2023

Zespół ds. organów historycznych, który powstał w Narodowym Instytucie Dziedzictwa to nowa, pierwsza w Polsce jednostka systematycznie dokumentująca i badająca polskie organy historyczne. Pierwszym działaniem, a zarazem sukcesem Zespołu jest konferencja naukowa pt. „Wokół zagadnień badań, konserwacji, restauracji i rekonstrukcji historycznych organów”, która odbyła się w dniach 1-3 grudnia 2023 w Bydgoszczy i Zamartem.

Zespół ds. organów historycznych w Narodowym Instytucie Dziedzictwa to nowa, pierwsza w Polsce jednostka systematycznie dokumentująca i badająca polskie organy historyczne. Rozpoznanie polskiego zasobu organów historycznych, określenie zakresu ochrony, a także przygotowanie wytycznych dotyczących ich dokumentacji, konserwacji i restauracji historycznych organów – to zadania stojące przed nowo powołanym zespołem, na czele którego stanęła dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa. Obecnie skład zespołu stanowią dr hab. Krzysztof Urbaniak, dr Marek Fronc i mgr Piotr Woźniak – organiści, zabytkoznawcy i muzykologowie.

Nie znamy dokładnej liczby organów historycznych w Polsce. Szacuje się, że jest to około 10.000 instrumentów. Karty ewidencyjne zabytkowych organów posiada 5138 obiektów, zaś wpisy do rejestru zabytków nie zostały jeszcze przeliczone, ponieważ są bardzo niejednorodne – jednostkowe, dla organów lub występujące w zespole wyposażenia świątyni. Ochrona instrumentów o tak okazałych rozmiarach i skomplikowanym mechanizmie jest wyzwaniem dla organmistrzów-konserwatorów, z kolei ich funkcjonalność jest nieobojętna muzykom i słuchaczom.

Konferencja zorganizowana w dniach 1-3 grudnia 2023 przez Klasztor Karmelitów w Zamartem oraz nowopowstały Zespół ds. organów historycznych jest krokiem w kierunku ustosunkowania się do tych wyzwań. W Zamartem, gdzie we wrześniu tego roku organy z XVIII wieku zabrzmiały po raz pierwszy po pięciu latach renowacji, odbyły się koncerty oraz wizyta studyjna. W Bydgoszczy zaś debatowano na temat dobrych praktyk i doświadczeń w służbie praktyki organmistrzowsko-konserwatorskiej oraz rozpoczęto prace nad opracowaniem projektu wytycznych dla Generalnego Konserwatora Zabytków dotyczących konserwacji i restauracji organów historycznych.

W konferencji uczestniczyło sześćdziesiąt pięć osób – muzycy, organolodzy, organmistrzowie, naukowcy i konserwatorzy ze wszystkich zakątków Polski. Duże znaczenie miała także obecność gości zagranicznych z Czech, Francji i Niemiec, którzy przedstawili system ochrony i konserwacji organów funkcjonujący w tych krajach od dziesięcioleci.

W Polsce systemowa ochrona historycznych organów została wdrożona w latach 60-tych XX wieku. Na podstawie ustawy z dnia 15

lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury rozpoczęto rozpoznanie zasobu oraz opracowano i wdrożono specjalny wzór karty ewidencyjnej dedykowanej organom. W okresie niemal półwiecza powstały liczne karty ewidencyjne, które wymagają dziś weryfikacji. W XXI wieku zaprzestano systemowego ewidencjonowania organów, co spowodowało istotną przerwę w stałym rozpoznawaniu zasobu. Dlatego nie umiemy dziś szczegółowo odpowiedzieć na pytanie ile i jakie instrumenty historyczne posiadamy. Tego problemu nie ma we Francji ani w Czechach, gdzie każdy region posiada swój, opracowany przez ekspertów, inwentarz organów. Funkcjonują tam też narodowe komisje, które zrzeszają specjalistów pochylających się nad problematyką organową.

Organy to „synteza sztuk” oraz „suma rzemiosł różnych”. Ponadto dziś widzimy – i stwierdzenie to padło na konferencji wielokrotnie – że mamy do czynienia z zabytkiem techniki z **zachowaną funkcją techniczną**, a więc takim, który dzięki regularnym dozoram technicznym ma pozostać funkcjonalny w sferze technicznej i w sferze brzmieniowej. Dzięki temu oprócz sfery materialnej, historyczne organy reprezentują niematerialne dziedzictwo muzyczne i brzmieniowe. Potrzebna jest nowa definicja obszarów ochrony historycznych organów, a także wypracowanie systemowych rozwiązań, które pomogłyby służbom ochrony zabytków stać na straży zachowania wartości historycznych, artystycznych, technicznych, muzycznych i naukowych w polskich organach zabytkowych.

Konferencja była połączona z wizytami studyjnymi oraz koncertami zorganizowanymi w ramach festiwalu „Dzwoniące organy Mistrza z Kamienia w kościele pw. Narodzenia NMP w Zamartem”. Zajęcia stacjonarne odbyły się w Kujawsko-Pomorskim Centrum Kultury w Bydgoszczy.

Konferencja objęta honorowym patronatem sekretarza stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalnego Konserwatora Zabytków dr. Jarosława Sellina, została zorganizowana przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, Karmelitów Bosych w Zamartem, Kujawsko-Pomorskie Centrum Kultury oraz Stowarzyszenie PRO MUSICA ORGANA.

Konferencję naukową „Wokół zagadnień badań, konserwacji, restauracji i rekonstrukcji historycznych organów” dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach zadania „Utworzenie w NID i działalność Zespołu ds. Organów Historycznych” a także z Funduszu Promocji Kultury w ramach programu „Muzyka” realizowanego przez Narodowy Instytut Muzyki i Tańca.

Uczestnicy konferencji naukowej pt. „Wokół zagadnień badań, konserwacji, restauracji i rekonstrukcji historycznych organów”, fot. NID/Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa

Prof. Francois Menissier, konferencja naukowa pt. „Wokół zagadnień badań, konserwacji, restauracji i rekonstrukcji historycznych organów”, fot. NID/Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa

Na zdjęciu dr hab. Katarzyna Zalańska, dyrektor NID oraz powołany Zespół ds. organów historycznych w składzie: dr hab. Małgorzata Trzaskalik-Wyrwa, dr hab. Krzysztof Urbaniak, dr Marek Fronc i mgr Piotr Woźniak, fot. NID/Tobiasz Bułynko